

Mahmud MAHMUDOV

NƏŞRİYYATLARA VƏ NƏŞR MƏHSULLARINA AD BAXIMINDAN BİR NƏZƏR

Həyatın bütün sahələrində ad çox zaman mahiyyət və məzmunla, istək və arzu ilə, fəaliyyət istiqaməti ilə bağlı olur. Maraqlı bir nümunə kimi elə əvvəlcə ayrı-ayrı insan adlarına nəzər yetirək. Məsələn, Fərəh, Sevinc, Xoşqədəm kimi adlarda ilk qız övladlarının dünyaya gəlişindən doğan iftixar və qürur hissi, Bəsti, Qızbəz, Qızıtamam, Qızıyetər, Usandıq, Kifayət kimi adlarda onların çoxluğuyla doğan təşviş və narahatlıq hissləri var. Oğlan uşaqlarında da belədir. Əgər Şücaət, Taptıq, Cəsarət adlarında sevinc, istək və arzu ifadə olunursa, Dayandur kimi adlarda bir tərəfdən onların işıqlı gələcəyinə inam ifadə olunursa, digər tərəfdən daha say artımlarının yetərli olması, yenilərinin dünyaya gətirilməsinə ehtiyac duyulmadığı əks edilib.

Ayrı-ayrı təşkilat, müəssisə, o cümlədən mətbuat orqanlarında da bəzən səciyyəvi əlamətlər hiss olunur. Məsələn, artıq fəaliyyətini dayandırmış olan “İşıq”ın adı bu baxımdan səciyyəvi idi və o, bir növ simvolik məna daşıyırdı. Belə ki, yalnız incəsənət məsələlərinin nəşri ilə məşğul olur, bu qəbildən olan müxtəlif əlyazmalarının üzərinə işıq salıb, kitab şəklində oxucularına çatdırırdı.

Bu kimi misallardan çox gətirmək olar. Məsələn, elə ilk baxışdan adlarından da göründüyü kimi “Yazıçı” bədii yaradıcılıqla, ədəbi tənqidlərlə məşğul olan müəlliflərin, “Gənclik” cavanların, “Maarif” incəsənət və

mədəniyyətin, “Elm” bu sahəyə dair əlyazmalarının nəşri ilə məşğul olur. Elə “Siyasət”in də, fəaliyyət əlamətlərinin öz adlarında ehtiva edən bir sıra başqa nəşriyyatların da adları işləri ilə bağlı yaradılıb. Həm də səslənməsi, oxunması, sadəlik və aydınlığı ilə diqqəti cəlb edir.

Lakin təəssüf ki, bu ənənə həmişə və layiqincə qorunub saxlanılmır. Fikrimizin sübutu üçün bir fakta nəzər salaq. Əvvəlki “Min bir mahnı” nəşriyyatı onun direktorunun mükəmməl bir kitabından və ola bilsin kitabın adı nəşriyyatdan götürülmüşdü. Ancaq hər ikisi sadə, anlaşıqlı səslənir, oxucuya xoş təsir bağışlayırdı. Doğrudur, həmin nəşriyyat mətbəə şəklində indi də səmərəli şəkildə fəaliyyət göstərir. Ancaq adı bilirsiniz nədir? “Esoprint”. Göründüyü kimi, mənası, məzmun və mahiyyəti çoxları üçün anlaşıqlı deyil. Bu gün respublikamızda fəaliyyət göstərən 200-dən artıq nəşriyyat və poliqrafiya müəssisəsində belə ad, çox güman ki, yeganə deyil və xoşagəlməz fakt bizi həmin məsələ üzərində düşünməyə vadar edir. Həm də təkcə bəzi nəşriyyatların bilavaistə özləri deyil, eyni zamanda onların nəşr məhsulları barəsində də.

Bu barədə həmkarımız Ayaz Musayevlə apardığımız “Dialog” adlı müsahibədə söhbət açmışıq. Ancaq onu yenə də xatırlatmağı vacib sayırıq. Niyə vacib sayırıq? Əvvəla ona görə ki, bu, mövzunun aktuallığından, zərurətdən doğur. Digər tərəfdən mütaliyəyə əvvəlki kimi coşğun həvəsin olmamasını, marağın azaldığını, hər materialı hər adamın oxumamasını nəzərə alırıq.

Bəli, həmin müsahibədə göstərdiyimiz kimi Çinarə adlı müəllifin şeirlər kitabı “Qu quşunun son nəğməsi” adlanır. Halbuki həmin quşun əvvəlinci və sonuncu nəğməsi olmur. Belə ki, o, ömründə yalnız bir dəfə - ölümünü hiss edəndə, elə yanıqlı oxuyur ki, az qala dağ-daş dilə gəlir. Deməli, kitab “Qu nəğməsi” adlanmalı idi.

Yaxud, təcrübəli, peşəkar qələm sahibi Məzahir Süleymanzadənin maraqlı və mükəmməl kitablarından biri “İzin qalmasa da sözün qalacaq”-dır. Burada “qalmaq” ifadəsi lüzumsuz yerə iki dəfə təkrar olunur. Halbuki onlardan birincisi “pozulsa da” sözü ilə əvəz olunsaydı, həm təkrar aradan qaldırılar, həm də gün işığından sonra qar, güclü külək nəticəsində qum üzərində izin, ləpirin pozulması barəsində oxucunun xəyalında, gözləri önündə əyani təsəvvür yaranmış olardı.

Həmin müsahibədə biz həmçinin nəşriyyatların nəşr məhsulları olan bəzi qəzet və jurnal adlarındakı təkrarçılığa, qəribəliyə də diqqət yetirmiş, bu məqsədlə Mətbuat Şurasının bilavasitə həmin məsələ barəsindəki yığıncağını yada salmışdıq. Orada göstərilmişdi ki, adında “Respublika” sözü olan 20, “Ədalət” sözü olan 15 qəzet var. Adında “Naxçıvar olan 11 qəzetin yalnız 2-si həmin ərazi ilə bağlıdır.

Yaxud, başqa bir misal. Mətbuat adlarında “Xəbərçi” ifadəsi az qala ayaq açıb yeriyir. Fikir verin “Yeni xəbərçi”, “Son xəbərçi”, “Ən son xəbərçi”, “Daxili xəbərçi”, “Qlobal xəbərçi”... Yaxud, satirik adlara fikir verin: “Məngənə”, “Prikol”, “Zəli”, “Dəyənnək”, “Ruh”, “Kobra”, “Tap məni”, “Zarafat”, “Arı”, “Kirpi”, “Oxatan kirpi”, “Cinayətin izi ilə”, yaxud “Hüquq, dövlət və qanun”, “Jurnalist və qanun”, “Hədəf və qanun”, “Qanunun sərtliyi”,

“İnsan, hüquq və dövlətin qanunu. Göründüyü kimi bu nümunələrdə də “qanun” və “hüquq” yenə də, az qala, ayaq açıb yeriyir.

Lakin, məlum ifadə ilə desək, hələ bunlar nədir ki? Bir sıra başqa adlara da fikir verin: “Günah”, “Paz”, “Yeni paz”, “Ən yeni paz”, “555 partapapt”, “Cinayət və həkim”, “Düşnmən sinif”, “Cahan və dünya”, “Zirvə və uçurum”... kimi adlar da var.

Belə hallar isə əsla yolverilməzdir. “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstəriləyi kimi “Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21-ci maddəsinin 1 hissəsinə müvafiq olaraq Azərbaycan dilidir. Dövlət dilini bilmək hər bir Azərbaycan Respublikası vətəndaşının borcudur” (1, s. 359).

Yaxud, başqa mühüm əmədə nəzər salaq.

“Nəşriyyat işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilir ki “Bu Qanun nəşriyyat işinin ümumi prinsiplərini müəyyən edir nəşriyyat fəaliyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi ilə əlaqədar nəşriyyat işinin subyektləri arasında münasibətləri tənzimləyir onların hüquq və vəzifələrini müəyyən edir” (2, s.419).

Göründüyü kimi, elə adların diqqət və məsuliyyət hissi fəaliyyət əlaməti ilə bağlı şəkildə seçilməsi, lüzumsuz yerə dönə-dönə təkrarlanması da elə bu qəbilədənir.

Bəs bu kimi qüsurlar öz “qidasını”, “mayasını”, haradan alır, haradan bəhrələnir. Zənnimizcə bunun iki başlıca səbəbi var. Birincisi qəzetlərin, nəşriyyatların çoxluğu, ikincisi, xüsusən kütləvi informasiya vasitələrinə qeyri-peşəkarların axını. Vaxtilə mərhum professorumuz Famil Mehti təəssüf hissi ilə yazırdı ki, indi ferma müdiri də qəzet çıxarır. Üstündən illər, on illər keçsə də vəziyyət nəyinki düzəlməyib, daha da pisləşib. Təxminən üç, dörd il bundan əvvəl səhv eləmiriksə, Cəlilabad rayonundan ata ilə oğlu polis idarəsinə çağırılmışdılar. Hər ikisi ayrılıqda qəzet çıxarıb və dərhal reketçiliklə məşğul olub. Hündür boylu, qəddi-qamətli oğlan ağlayıb-yalvarırdı ki, mənə cəzalandırmayın, bir daha belə işlərlə məşğul olmaram. Həmin oğlanın peşəsi bilirsiniz nə imiş? Suvaqçı! Bəli, son dərəcə böyük məsuliyyət, peşəkarlıq, ciddi hazırlıq tələb edən jurnalistlik peşəsini, qəzet redaktorluğunu o, suvaqçılıqdan da asan sanıb. Gülməlidir, deyilmi?

Belələrinin savadsızlığı, biganəliyi kütləvi informasiya vasitələrində, nəşriyyatlarda digər məsələlər kimi elə müvafiq məzmun və maraqlı adların seçilməsinə də imkan vermir. Halbuki həmin məsələ təfərrüat xarakteri daşıyır. Çünki oxucunun qəzetlə, jurnalla, kitabla ilkin tanışlığı bilavasitə onun özünün, həmçinin hazırlanıldığı təşkilatın adı ilə tanışlıqdan başlayır. İlk təəssürat isə bəzən marağın, münasibətin müəyyənləşməsində az rol oynamır. Elə buna görə də adların seçilməsində, onların konkret sahə ilə bağlılığına, əlaqəsinə, emosionallığına, diqqəti, sözün yaxşı mənasında cəlb etməsinə ciddi fikir vermək lazımdır.

ƏDƏBİYYAT

1. "Azərbaycan Respublikasında Dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu."Azərbaycan" qəzeti, 4 yanvar 2003
2. "Nəşriyyat işi haqqında "Azərbaycan Respublikasının Qanunu.Bax: M.Mahmudov." Ədəbi redaktə: nəzəriyyə və təcrübə". Bakı , "Şərq-Qərb" nəşriyyatı, 2008
3. Axundov B.,Mahmudov M." Nəşriyyat işinin əsasları" Bakı, "Aspoliqraf" nəşriyyatı, 2006
4. Mahmudov M., Musayev A. "Müasir nəşriyyat işinin aktual problemləri". Bax: A.Musayev."Dialog". Bakı "Ekoprint" nəşriyyatı, 2017
5. Məhərrəmli Q. Kütəvi kommunikasiya və dil . Bakı, "Çaşıoğlu" nəşriyyatı, 2004
6. "Nəşriyyat işi" Bakı, "Yeni Nəsil" nəşriyyatı, 2001